

Галузяк В.М.

ТРЕНІНГ ОСОБИСТІСНОЇ ЗРІЛОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ

Сучасна школа стає складною соціокультурною організацією, від якої очікується виконання не тільки традиційних освітніх функцій, пов'язаних з трансляцією молодшим поколінням соціокультурного досвіду, але й сприяння особистісному розвитку школярів, їх становленню як суб'єктів життєдіяльності. У зв'язку з цим змінюються вимоги до професійної підготовки майбутніх учителів, які мають володіти не лише технологіями передачі учням знань, умінь і навичок в їх предметному та соціальному аспектах, але й здатністю підтримувати особистісний розвиток дітей, сприяти їх самоактуалізації. Реалізація такої функції потребує педагогів, які характеризуються високим рівнем особистісної зрілості, здатності до самовизначення і саморегуляції. Особистісний розвиток вихованців можливий лише за умови відповідного рівня особистісної зрілості вихователя: «для правильного особистісного розвитку дітей необхідно передусім, щоб учителі самі володіли адекватною особистісною організацією» [1, с. 350]. У зв'язку з цим виникає потреба в переосмисленні традиційних орієнтирів професійної підготовки майбутніх учителів, які зазвичай вбачаються у формуванні різних аспектів предметної компетентності і методичної майстерності, оснащенні студентів арсеналом засобів педагогічного впливу. Потрібне не звичне «вдосконалення сфери професійних знань, умінь і навичок», а розробка комплексної моделі педагогічної підтримки особистісного становлення майбутніх учителів.

Наприкінці ХХ ст. у психолого-педагогічних дослідженнях і педагогічній практиці намітилася тенденція переходу від традиційних методів підготовки вчителів до соціально-психологічних, психотехнічних і навіть психотерапевтичних процедур, які створюють

умови для загального особистісного розвитку студентів (Ф. Василюк, Ю. Гіппенрейтер, Л. Мітіна, О. Орлов, Л. Петровська, С. Співаковська, Р. Бернс, Т. Гордон, К. Роджерс, К. Рудестам, Т. Яценко та ін.). Аналіз психолого-педагогічної літератури та власного досвіду дає підстави стверджувати, що ефективним засобом особистісної підготовки майбутніх учителів до професійної діяльності може бути тренінг особистісної зрілості.

Необхідність звернення до тренінгу як засобу розвитку особистісно-професійної зрілості майбутніх учителів зумовлена закономірністю, відповідно до якої реальна професійна поведінка індивіда вибудовується відповідно до його особистісних особливостей, зокрема, професійної Я-концепції. Як свідчать дослідження, корекція Я-концепції особистості найбільш успішно відбувається саме в процесі групового тренінгу завдяки дії таких чинників:

- зростання мотивації до самопізнання в результаті впливу групових норм, що активізують рефлексію і самоаналіз;

- усвідомлення власних можливостей, професійних інтересів і цінностей;

- створення позитивних образів і перспектив професійного та особистісного майбутнього, постановка цілей для розвитку професійного образу Я;

- надання індивідові максимального зворотного зв'язку щодо його особистісних проявів у діяльності та спілкуванні;

- міжособистісне пізнання – завдяки тому, що учасники групи відверто висловлюють свої думки один про одного, пояснюють, яке враження вони справляють, у них формується адекватніший образ Я, розуміння того, якими їх бачать оточуючі;

- катарсис – можливість відкрито сказати в групі про те, що турбує, замість того, щоб стримуватися, розвиває здатність конструктивно виражати свої емоції, негативні або позитивні почуття до інших людей;

- згуртованість групи – приналежність до групи людей, які розуміють і приймають навіть коли учасник розповідає про свої недоліки, сприяє самоприйняттю, формуванню позитивного ставлення до себе;

- саморозуміння – групова взаємодія сприяє кращому розумінню себе, відкриттю і прийняттю своїх раніше невідомих або неприйнятних сторін, способів і стереотипів свого поведіння з іншими людьми;

– екзистенціальні чинники – груповий досвід спілкування сприяє прийняттю особистістю відповідальності за свій спосіб життя незалежно від того, критикується чи підтримується він іншими;

– універсальність переживань – розуміння того, що інші теж відчують аналогічні проблеми, емоційні і міжособистісні труднощі, вселяє надію, підвищує віру в свої сили, посилює мотивацію особистісного самовдосконалення;

– альтруїзм – допомагаючи іншим, учасники групи починають більше поважати себе;

– обмін досвідом – засвоєння конкретних способів розв'язання життєвих і професійних проблем, які пропонуються іншими учасниками групи;

– саморозкриття – згуртованість послаблює психологічний захист і спонукає до саморозкриття, формує обстановку відвертості, завдяки чому поведінка учасників групи стає відкритою для спостереження і коментарів.

Завдяки вказаним чинникам груповий тренінг може виступати ефективним засобом педагогічної підтримки особистісно-професійного становлення майбутніх учителів, розширення їх особистісного досвіду, корекції професійних установок, позицій, професійної ідентичності.

Розвитку особистісної зрілості студентів у процесі групового соціально-психологічного тренінгу сприяє особливий характер взаємостосунків між його учасниками, який задається специфічними принципами організації групової взаємодії: принцип активності, принцип зворотного зв'язку, принцип довірливого і відкритого спілкування, принцип конфіденційності спілкування, принцип персоніфікації висловлювань, принцип акцентування мови почуттів, принцип «тут і тепер». Реалізація вказаних принципів створює у тренінговій групі особливу атмосферу щирості та відвертості, спільного пошуку і дослідження, активного експериментування, що в кінцевому рахунку забезпечує розширення поля усвідомлення особливостей власної поведінки та розвиток особистості як суб'єкта міжособистісного і професійного спілкування.

У процесі розробки тренінгу особистісної зрілості майбутніх вчителів ми враховували обґрунтовані в психолого-педагогічній літературі тренінгові програми (В.Вачков, Н. Гаджієва, Ю. Ємельянов, Л.Шнейдер, В. Ясвін і ін.), що характеризуються значним розвивальним потенціалом і відповідають завданням особистісно-професійного розвитку майбутніх учителів.

Завдання розробленої нами тренінгової програми полягали у комплексному розвитку різних аспектів особистісної зрілості майбутніх учителів: когнітивного (розвиток рефлексії, уточнення, конкретизація і розширення системи знань про себе, свій Я-образ як особистості і професіонала, корекція професійних установок, формування особистісної концепції професійної діяльності), емоційного (формування позитивного ставлення до себе, адекватне оцінювання своїх можливостей і потенціалів, вироблення навичок емоційної саморегуляції, розвиток емпатії) і поведінкового (закріплення власної Я-концепції в конкретних ситуаціях взаємодії і спілкування, вироблення індивідуального стилю професійного спілкування, формування умінь особистісно-професійного самовдосконалення).

Тренінг особистісно-професійної зрілості передбачав послідовне проходження трьох етапів, на кожному з яких вирішувалися специфічні завдання. Завдання першого етапу полягали в організації групи студентів, їх залученні до активної групової роботи, спрямуванні на спільне виконання завдань і вправ, діагностиці особистісного потенціалу, з'ясуванні особливостей сформованого у студентів образу Я та образу майбутньої професії.

Другий етап тренінгу передбачав проведення різноманітних вправ і виконання завдань, спрямованих на корекцію студентами різних аспектів своєї особистості, професійних установок, уявлень про майбутню професію і про себе як її суб'єкта. Основними завданнями цього етапу були: стимулювання рефлексії та спрямування самопізнання студентів на формування адекватного суб'єктивного образу Я й образу професії; актуалізація професійної самосвідомості; формування уявлення про себе як суб'єктів професійного становлення; активізація зворотних зв'язків під час групової взаємодії.

Третій етап тренінгу спрямовувався на аналіз і обговорення результатів особистісно-професійного самопізнання студентів, закріплення нових способів поведінки, вироблення умінь самоаналізу професійної діяльності, а також способів розвитку свого творчого потенціалу.

Експериментальна апробація розробленої програми тренінгу особистісної зрілості майбутніх учителів здійснювалася у Вінницькому державному педагогічному університеті імені М. Коцюбинського. Аналіз отриманих результатів дає підстави стверджувати, що інтенсивне спілкування в умовах тренінгової групи стимулює розвиток особистісної зрілості студентів, що знаходить вияв

у формуванні адекватного образу Я, позитивної самооцінки, впевненості в собі, уміння і потреби в пізнанні інших людей, гуманістичного ставлення до них, виробленні реалістичних життєвих і професійних планів, оптимістичного сприйняття свого професійного майбутнього, корекції професійно-ціннісних орієнтацій і установок, формуванні емоційної стійкості, здатності адекватно виражати власні емоції й почуття, долати життєві та професійні труднощі, розвитку професійно важливих якостей (рефлексії, сензитивності, відповідальності, емпатії, толерантності, асертивності та ін.). Спеціально організована міжособистісна взаємодія в групах тренінгу дає можливість студентам відчувати себе психологічно більш захищеними, впевненими у собі, здатними до співпраці, підвищує їх готовність до прийняття себе та учнів. Усе це значно полегшує майбутнім учителям вирішення непростих проблем педагогічного спілкування, робить менш напруженим зіткнення з реаліями шкільного життя. Участь у груповому тренінгу сприяє також корекції неадекватних професійних стереотипів, розвитку здатності до більш об'єктивного і глибокого розуміння себе та оточуючих людей.

Література

1. Бернс Р. Развитие Я-концепции и воспитание / Р. Бернс. – М.: Прогресс, 1986. – 420 с.